

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA
VASCA «JULIO DE URQUIJO»

International Journal of Basque Linguistics and Philology

LII: 1-2 (2018)

*Studia Philologica et Diachronica
in honorem Joakin Gorrotxategi*

Vasconica et Aquitanica

Joseba A. Lakarra - Blanca Urgell
(arg. / eds.)

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

Gabriel Aresti eta Pedro Ignacio Barrutiaren antzerki lana*

Gabriel Aresti and Pedro Ignacio Barrutia's play

Jon Kortazar**

UPV/EHU

Abstract

The poet Gabriel Aresti (1933-1975) made innovative research on the work of Pedro Ignacio de Barrutia (1682-1759). The research brought him controversy with contemporary writers. A famous debate ensued between Aresti and Lino Akesolo on the work of Resurrección María Azcúe. This paper examines the personal aspects of the debate by publishing the personal correspondence between Aresti and Akesolo.

Keywords: *Gabriel Aresti, Barrutia, controversy, correspondence.*

Laburpena

Gabriel Aresti poetak (1933-1975) Pedro Ignacio de Barrutiaren (1682-1759) lanari buruzko ikerketa berritzaileak egin zituen. Horrek garaiko idazleen arteko eztabaida ekarri zion eta, izan ere, entzutetsu bat izan zuen Lino Akesolorekin Resurrección María Azcúek egindako lanari buruz. Artikulu honetan eztabaidaren alde pertsonala aztertu da Arestiren eta Akesoloren gutun pribatuak ezagutzera emanez.

Hitz gakoak: *Gabriel Aresti, Barrutia, eztabaida, gutunak.*

---

* Lan hau Eusko Jaurlaritzak bultzatzen duen Ikerketa Taldeen Sarean kokaturik dagoen LAIDA (IT 1012-16) Ikerketa Taldearen eginkizunen barnean egin da.

** Esker onez: Lan honen azpian pertsona askoren lana dago. Haiei eskerrak emateko zorra dut. Lehen-lehenik Josune Olabarriari, Euskaltzaindiko artxibategiko arduradun izandakoari, berari esker eskuratu nituelako Arestiren zenbait lan ezezagun. Ondoren Amaia Cuenderi, Eusko Ikaskuntzak zaintzen duen On Manuel Lekuonaren funtseko dokumentuak eskaneatu eta bidaltzeagatik. Etxekoei, nola ez?, egunero-egunero ematen didaten indarragatik. LAIDA ikerketa taldeko adiskideei aurrera egiteko eskainitako adoreagatik. Gabriel Arestiren senideei, Meli, Nerea, Gurea, Andereri, poetaren lana ikertzeko emandako erraztasunagatik. Eta azkenez, baina ez garrantzirik ez dutelako, Kirmen Uriberi eta Alex Zugazari, alboan direlako maiz, eta maiz jakin gabe zein onura handia dakarkidaten.

1. Euskaltzaleen Biltzarreko hitzaldia (1956)

1957an Txomin Peilleni egindako gutun batean, eta Karmelo Landaren edizioan bilduriko lehenean, Gabriel Arestik bere hitzaldi baten berri eman zion idazle zuberotarrari:

Y volviendo a nuestro campo *eusquérico* te diré que el pasado mes de diciembre [o fue noviembre?] tuvimos aquí en Bilbao nuestro particular congreso de vascófilos, en el cual yo también hablé (1986: 10, 135).

Gaia Pedro Ignacio Barrutiaren lana da, eta gutunean hitzaldiaren laburpena eskaini zion Txomin Peilleni, lanaren alde artistiko nagusiak aipatuz:

Después de hablar de sobre los valores poéticos y teatrales de la pieza (es verdaderamente maravilloso el impresionismo a lo Joyce que pone en algunas parrafadas [...] la mezcla que hace entre *persona representada* y *persona representante*, entre *carácter* y *actor*, al estilo de Pirandello y Fabbri (1986: 10, 135).

Hitzaldia gutuna baino luzeagoa da, eta sarreran bertan Arestik lanaren balioaz hitz egiten du: «Neuretzako komedia onek literaturazko balio andia dauko. Neuretzako ezta euskeraz eskribidu gauza baliosoagorik» (1986: 10, 7).

Ezaguna da entusiamoz edo taktikaz gustuko zituen literatura lanen balioa handitzeko Arestik zuen joera. Askotan aipatu zuen delako lan bat, eman dezagun bertsoaritza, eman dezagun poeta galego baten lana, Curros Enríquezena, «Munduko onenatarikoa» iruditzen zitzaioela. Barrutiarekin berdin. Lanik interesgarriena gorai-patzeko joera hori zuen maiz Arestik.

Hiru ziren lana gorai-patzeko arrazoiak:

- a) Bertsoen dotorezia.
- b) Egituraren edertasuna.
- c) *Dramatis personae*-en egokitasuna.

Hitzaldian zehar badira beste zertzelada batzuk. Eta lehena litzateke harrera eta argitalpen prozesuak azaltzea: Arestiren ustetan, Resurrección María Azkuek ez zuen behar bezala baloratu pieza hori, eta horretaz ari da, batez ere Euskaltzaleek egindako oharrak kontuan hartuz, berriro ere ondorio nagusi batera helduz, gerora garrantzi handia izango zukeen iritzi borobila emanaz:

Danok dakigu gure presidentea zanak literatura-gaietan ezebala gauza andirik entendietan [...] literatura-kontuetan eztau gaur egunean defentsorerik eukiko (1986: 10, 8).

Pertsonaiaren eta aktorearen arteko jokoak berriz aipatu ondoren, Arestik 19 zatitan banatu zuen obra, eta banan-banan aztertzen du ekitaldi bakoitza. Eta deskribapena bukatu ondoren lanean ageri diren pertsonaien azterketa egin zuen Arestik. Txomin Peilleni egindako gutunean aipatu zuen:

Aproveché la ocasión para decir media docenita de cosas que armaron la de Dios es Cristo y levantaron ampollas en las nalgas de determinados curas (1986: 10, 135).

Hitzaldiaren ondoren izan zen eztabaida irakurriz gero, kontua ez zela horrenbestekoa izan ondorioztatu dezakegu. Egia esateko *esposatulezkondu* artean jarritako ba-

naketa semantikoa da gehien aipatu zen gaia. Eta mingostasun puntu bat nabari bada ere, hitzaldiko gai nagusiak, lanaren balioa eta Azkueregan, zein euskal literaturan, izan duen harrera, ez dira eztabaidan aipatu. Hitzaldia eta eztabaida Euskaltzaindiko *Euskera* aldizkarian eman ziren ezagutzera 1959an, hitzaldia egin eta kasik hiru urte geroago.

2. *Teatro Zaarra* (1965)

Euskera aldizkarian 1960an Barrutiari buruz beste artikulua bat argitaratu eman ondoren («Primera aportación para el conocimiento de la vida y obra de Pedro Ignacio de Barrutia y Basagoiti (1682-1759)», 1960: 273-291), Gabriel Arestik Auspoa saillean eta *Teatro Zaarra* izenburupean XVIII. mendeko hiru antzerki bildu zituen: Barrutiaren *Acto para la Noche Buena*, Sor Luisaren *Gabon sariak* eta Peñaforida kondearen *El borracho burlado*.

Han jarritako «Itzaurre moduz» testuan Barrutiaren lanaren inguruan urrunago doa: bere ustetan lana ez zen Barrutiarena, baizik eta obran ageri den pertsona batena, hain zuzen ere Matxi Beltz Ardanza koplariak egin zezakeen lana eta ondoren Barrutiak kopia bat egin eta bere izenaz sinatu fede eman. Agian, *Cantar del Mío Cid* erdal poemari gertatu zen eskema jarraitu zuen Arestik. Per Abat kopiatazailea zen eta ez egilea, eta Arestiren iritziz, Barrutiak beste horrenbeste egin zuen *Acto para la Nochebuena* lanarekin: kopiatazaile lana egin zuen Arestiren aburuz, eta ez zen egilea.

Hipotesia oso eztabaidagarria da. Eta aspaldi batean eman nuen haren berri (Kortazar 1983: 170-172). Gaur gehitu dezaket Koldo Mitxelena ere akort zela nire ikuspegiarekin. Hau da, sinadurak erabateko sinesgarritasuna du. Autoretza kentzeko sinadura dugunean, esan zidan maisuak, ez dira nahikoak hipotesiak eta usteak, dokumentuak baino. Beraz, besterik ez dagoen artean, lana Barrutiarena dela pentsatzen jarraitu beharko genuke.

Gai zalantzakor hori aipatu bazuen ere Gabriel Arestik, sortuko zen eztabaidak ez zuen bide hori hartu, berriz ere Resurrección María Azkueren lanaz eta ikuspegiak astindu ziren bazterrak.

3. Lino Akesoloren erantzuna (1966)

Teatro Zaarra argitaratu eta urte bete geroago, *Boletín de la Real Sociedad Bascongada de Amigos del País* aldizkarian «Azkue y Barrutia» artikulua argitaratu zuen, zuzendaritzaren ohar berezi batez lagundurik, bide batez egileari batere mesederik egin gabe:

Resulta ocioso admitir que tratándose de un artículo polémico, el *Boletín* deja al autor la responsabilidad de sus afirmaciones (Akesolo 1966: 359).

Horrela eztabaida garrantza piztu zen Gabriel Aresti eta Lino Akesoloren artean. Akesolok oso garbi utzi zuen zein zen bere asmoa:

Mi propósito al tomar la pluma en esta ocasión no ha sido ni el de ponderar el servicio que *Auspoa* nos ha prestado con la publicación de este número de su colección, ni el de analizar o criticar el curioso prólogo que le precede; sino el de aprovechar la ocasión para salir por los fueros de la verdad (que aquí se quieren ignorar), en relación

con el papel preponderante que desempeñó Azkue en la divulgación y valoración artística de la obra del escribano mondragonés (1966: 362).

Eztabaida berriz aldatzen da gaiz. Barrutiaz eta Barrutiaren lanen balioez hitz egin orde, Azkueri, eta honek *Acto*-ari buruz egindako harreraz Arestik duen iritziaz mintzatzen da Lino Akesolo.

Anjel Zelaietak orrialde bitan laburbiltzen du Akesoloren artikulua. Horren esanetan bi dira Akesolok ikusten dituen hutsak: «Ez da egia Azkuek Barrutiaren lana gutxietsi zuela», eta *Eusker*a aldizkariko arduradunei kontuak eskatzen dizkie Arestiren 1959ko artikulua argitaratu izanagatik (2000: 105-106).

Akesoloren hizkera serioa da, noizbait gordina eta gogorra. Eta jakin bazekien tonuaren gogortasuna: «Lamentando que el tono reivindicativo que forzosamente han de revestir mis palabras parezca darles un aire de polémica». Baina gogorak dira zenbait esaldi, batez ere 1959an argitaraturiko artikulua ari denean, hau da Euskaltzaileen Biltzarreko bilkuran emandako hitzaldiaz eta *Eusker*an agerturikoaz.

Lino Akesoloren artikulua horrek mina eman zion Arestiri eta laster, ez horrenbeste Barrutiaz, baizik eta Azkue hiru gutun garrantzitsuren berri emango dugu orain.

4. Gabriel Aresti eta Lino Akesolo. Euskaltzaindiaren bitartekaritza (1967)

Orain artekoa ezaguna zen. Era batez edo bestez idatzia eta aipatua. Artikulutxo honek bereizgarriak badu, hemendik aurrerakoan du. Lino Akesoloren artikulua min eman zion poeta euskaldunari eta saiatu zen Azkueren alde idazten, edo behintzat bere iritzia zehazten eta argitzen.

Gutunok Eusko Ikaskuntzak zaintzen duen Manuel Lekuonaren funtsean gordezen dira eta erakunde horren lanari esker ematen ditut gaur ezagutzera. 1967ko apirilean Juan San Martinek, Euskaltzaindiko idazkariak, hauxe idazten dio On Manuel Lekuona Euskaltzainburuari (1. eranskina):

Gaur, Aresti'ren deia izan dut, eskatuaz datorren biltzarreko deiaren gaitan bere azalpen bat jartzeko Azkue'ren alde. Boletin'ean Akesolok duenaren kontra asarre dago gure mutilla. Esan diot guk ez dugula nai auzi orretan nastutzerik eta kondizio baten barruan bakarrik artu genezakeela ondo bere eskari ori: Akesolo'ren kontra pertsonalki ez sartzekoa; berak Azkue'kontrarako asmoz etzuela egin lan ura agerrerazteko bakarrik. Ta, ala ere, esan diot gauza ori ez dagoela nere esku bakarrik eta zurekin mintzatuko naizela. Beraz, ongi baderitoxozu, urrengoko gaiari jarri zezake geigarri au: «Aresti'k txosten bat irakurriko du Azkue zanaren alde azalpen bat eginaz (1967-4-13).

Behin Juan San Martinek atea zabaldu diolarik, hurrena Gabriel Arestik idatzi zion On Manuel Lekuonari Azkueri buruz uste zuena argitzeko beta eskatuz (2. eranskina). Gutunak ez du datarik, baina Manuel Lekuona funtsaren kodigoen arabera, San Martinenak 3-3-24 signatura du, eta Arestirenak 3-3-27. Badirudi Akesolorenak 3-3-30 izanik eta apirilaren 26koa, apirilaren erdialdekoa dela Arestiren gutuna.

Eskuz idatzita dago eta bertan gai hauek azaldu zituen poetak:

- a) Lino Akesolok «hamorratuki» egiten dion erasoaren berri ematen dio Lekuonari, azalduz aspaldiko kontua zela hori, «gaztetasunaren bekatua» izaki, eta iraindua sentitzen dela.

- b) Gabriel Arestiren ustetan, Akesolok Azkue «laidatu dudala» uste du, eta gainera Euskaltzaindiak ez zuela lana argitaratu behar. Horregatik eskatzen dio Lekuonari beta Euskaltzaindiaren aurrean bere portaeraren berri emateko:

Euskaltzaindiari nere portaeraren arrazoia eman nahi diot, ez dezala Akesoloren akusazio segurutzat eman ni entzun gabe. Ez baita inoiz nere asmoa Azkue zena iraintzea, eta nere segurantz delá (bertan jokatu nuke nere obra osoa eta nere izen ona), ez dudala inoiz iraindu.

Horregatik hamar minutuko solasaldia eskatzen dio Lekuonari bere buruaren defentsa egiteko asmoz.

Ondoren, hilaren 26an eta 3-3-30 signatura duela, aurkitu dugu Lino Akesolok On Manuel Lekuonari egindako gutuna (3. eranskina). Gutun luzea da, baina ez du gauza berririk adierazten. Aitortzen du aitortu gordin eta gogor aritu izan dela auzia aipatzerako orduan: «Itz gogorregi batzuk erabili izan ditut». Akesoloren argumentuak berriro adierazten du *Teatro Zaarrari* jarritako hitzaurrean Arestik lehenago okerrak zuzentzeko aukera zuela, eta ez zuela horrelakorik egin. Gogorarazten du zer esan zuen Arestik, aipua hitzez hitz agertuz eta azken batean bere iritzia indartuz. Ez du, hala ere, baieztapen ziurrik ematen. Irakurleak pentsa bide du Lekuonak idatziko ziola Arestiren asmoari buruz bere iritzia jasotzeko. Akesolok ez du garbi erantzuten, bukaeran baina, ateran bat zabaltzen du, argiro ez bada ere: «Arren, Azkueri egindako bidegabea garbitu ta zuzentzeko bideak ar itzazute» (1967-4-26).

Joan-etorri guztion fruitua izan zen Gabriel Arestik idatzi zuen «Azkueren ezagumentua» (1986: 10, 93-96) hitzaldi gisa argitaratua, eta Euskaltzaindiaren batzarren aurrean irakurria izateko idatzia.

Bilkuraren aurrean irakurritako testuak tonu oso berezia du, aldi berean sumindua, biktimista eta bortitza. Apirilaren 28an irakurritako testua dela dirudi, eta Akademiako kideek Akesoloren eta bien arteko lehiaren epaile gisa aipatzen ditu. Nahiz eta bere burua salatua dela onartu, laster eman zion itzulia argumentuari eta «Akesolo jaunak pikutan jartzen du Euskaltzaindia aipatuz» bere eraso hasten du Arestik. Karmeldarraren iritziak «irain ixusi hoek, gaicki-erran bortic hoek, ofensa ezain hoek» kalifikatzen ditu, laster Barrutiari buruz uste duena agertu eta azaltzeko.

Idazle arrasatearrari buruz esateko duena ez da berria. Akesolok ere aipatu zuen Manuel Ziarsolo «Abeletxe»-ren auzia dakar berriro gogora. Abeletxek 1956an Julio Urkixo Mintegiak eraturiko antzerki sariketan saria irabazi zuen Barrutiaren lanaren moldapen batekin. Gaia behin eta berriro ageri da Arestiren autuan, baina ez da argi geratzen zertarako dakarren une honetan mintzagai, Barrutiaren balioa agerian uzteko ez bada, alegia, frogatzeko berrogei eta hamarreko hamarkadan oraindik bizirik zela notarioaren lanaren balioa.

Azkuez esateko duenak badu zentzu hobea. Barrutiaren lana gorai patuz hasten da Aresti eta Barrutiaren lanaren ezagutzan Azkueri zor zaiona aipatuz. «Asko zor diogu Azkueri, Barrutiaren ezagunean, baina ez guztia». Eta ondoren berak egindako ikerketa eta azterketa literarioen balioaren defentsa egiten du Arestik, haren ezagutzaz eta zabalkundeaz egindako lana gorai patuz: «Beraren literatura-balioaren deskubrimentua niri zor zait».

Horrezaz gain, Arestik Azkueri zor dion errespetua aitortu zuen hitzaldian, *Euskal Harria* poema liburu oraindik argitaragabeen egingo zion omenaldia aipatuz.

Erra mingotsak jarraitu zuen batez ere hitzaldiaren bukaeran, non Arestik aitortu zuen ez ziola gorrotorik gordeko Akesolori. Eta handik gutxira biak gonbidatu zituzten Gasteizen batera Barrutiari buruz hitzaldiak ematera.

5. Berrito Barrutiaz (1969)

1969ko otsailean Euskaltzaindia Gasteizen bildu zen eta Barrutiaren lanari buruzko zenbait hitzaldi eman ziren. Bi behintzat: Lino Akesolok bat eta Gabriel Arestik bestea.

Lino Akesoloren hitzaldia dela eta, Juan San Martinen testigantza dugu. Gutun batean (1969-01-24; Euskaltzaindiko ondarea, KEA-0048) zera idatzi zion karmeldarrari:

Atzo uste dot denok gelditu ginala poz-pozik. Gauzak ondo urten eben. Arabako lenengo batzarra eta Euskaltzaindiak aspalditik egin dabenik onena. Izlariori asko sor dautsugu ain neurri onean berba egin zenduelako.

Gabriel Arestiren parte hartzeaz asko gehiago dakigu. Dirudenez han esandakoaz, poetak idatzitako laburpen nahiko zabala dugu (KEA-0048). Hitzaldi horretan berriro itzuli zen Aresti Barrutiaren autoretzaz zituen zalantzetara. Oraingo honetan, baina, *Teatro Zaarran* esandakoaz baino urrunago doa. Hain zuzen ere, ezagutzen ez genituen beste arrazoi bi eman zituen poetak:

- a) Arestiren ustez, eta ondoren ikusiko dugu zein indarrez, Barrutiaren lanean erabilitako hizkera ez da XVIII. mendekoa lehenagokoa baino, agian XVIIkoa:

Se basó para ello en el que el lenguaje empleado en el «Acto para la Nochebuena» nos (sic) es indudablemente del siglo XVIII, sino más bien de finales del XVI o principios del XVII.

- b) Bere ustetan Barrutiaren sinadura ez da originala, Guerrak Azkueri bidalitako kopian jarritakoa baino:

Por otra parte se desconocen las bases sobre las que se asentó Guerra para atribuir la obra a Barrutia. Pues en puridad de concepto, el único dato que se puede manejar es que Guerra puso el nombre de Barrutia al pie de la copia que se conserva en la Biblioteca de la Academia Vasca.

Horregatik Juan San Martinek otsailaren 24an aipatzen dionean komenigarria litzatekeela hitzaldia idatzi eta argitaratzea, hain zuzen ere Arabako Diputazioko arduradunak oso pozik geratu zirelako eta hitzaldi biak argitaratzea proposatu zutelako, eta Euskaltzaindiak zituen beharrianak kontuan harturik Diputazioarekin harremanak estutzea onuragarria zelakotan, Arestik ezezkoarekin erantzuten dio adiskideari:

Perdona que no te haya mandado el texto de mi pobre charla en Vitoria, y perdóname más aún que no te la envíe. Sé que por ello te voy a hacer quedar mal, pues has tenido gran empeño de que el asunto de Vitoria salga bien. Sin embargo, me veo imposibilitado de comprometerme m[á]s con el asunto Barrutia. Recordarás que cuando

me propusisteis dar la charla me mostré muy remiso. Ello era, y es, debido, a que tengo la seguridad de que Barrutia no es el autor de la obra que se le atribuye. Esta opinión la expresé en el prólogo a «Teatro Zaharra» en Auspoa (3.ª edición del «Acto» —cuarta para ser más exactos, contando con la plagiada en *Egan*). Ahora he salido de la duda para llegar al convencimiento. Para quien tenga dos ojos en la cara es patente de que el «Acto» es un texto del siglo XVI, y Barrutia nació en 1682. Hay, pues, una imposibilidad de dos siglos. Este verano me trasladaré a Mondragón, Oñate y Vergara y demostraré *históricamente*, lo que ahora puedo demostrar *filológicamente*, con una comparación de textos. Comprende, y perdona, que en estas circunstancias es de lo más improcedente la publicación de las tonterías que dije en Vitoria, ya que el «Acto» no parece tener nada que ver con [Á]lava, y si por una improbable casualidad lo tiene, no será a través de Barrutia (Aresti 2016: 140).

Guk dakigula 1969ko uda horretan Arestik ez zuen egin buruan zuen asmo hori eta horretan bukatu zen Barrutiarekiko izan zuen ikerketa bidea, eta eztabaida gune mingotsa.

6. Ondorioak

Artikulu honetan Gabriel Arestik Pedro Ignacio Barrutiaren *Acto para la Noche Buena* (*Gabon Gaberako Ikuskizuna* (Azkue), *Gabonetako Ikuskizuna* (Aresti)) lanarekin izan zuen harremanaren historia aztertu da. Hasteko, Arestik lanaren balioa aztertu zuen Euskaltzaleen Biltzarrerako egindako hitzaldi batean, ondoren *Euskera* aldizkarian argitaratu zena. Ondoren Auspoa argitaletxeko *Teatro Zaarra* deituriko argitalpenaren hitzaurrea aztertu dugu. Argitalpen honek Lino Akesoloren kritika ekarri zion, ez horrenbestez hitzaurrean esaten zuenagatik, lehenagoko hitzaldi hartan Azkuez agerturiko iritziagatik baino.

Bion arteko eztabaida gogorra izan zen eta 1966an eta 1967an luzatu zen. Gabriel Arestik azken hitzaldi bat eman zuen Gasteizen 1969ko otsailean, han garbi utziz Barrutiaren lanaz uste zuena.

Bide hori zehazteko hainbat gutun eta dokumentu ezezagun ekarri dira artikulua- ren harira, Euskaltzaindiko ondaretik eta Eusko Ikaskuntzako Manuel Lekuona fun- tsetik hartuak.

Bibliografia

Euskaltzaindiko Artxibategia

KEA-0047

KEA-0048

Manuel Lekuona Funtsa

3-3-24. Juan San Martinen gutuna Manuel Lekuonari.

3-3-27. Gabriel Arestiren gutuna Manuel Lekuonari.

3-3-30. Lino Akesoloren gutuna Manuel Lekuonari.

- Akesolo, L., 1966, «Azkue y Barrutia», *BAP* 22, 351-358.
- Aresti, G., 1960, «Primera aportación para el conocimiento de la vida y obra de Pedro Ignacio de Barrutia y Basagoiti (1682-1759)», *Euskera* 5, 139-148.
- , 1965, «Itzaurre moduz», in *Teatro Zaarra*. Tolosa: Auspoa.
- , 1986, *Gabriel Arestiren Literatura Lanak. 10. Artikuluak, Hitzaldiak. Gutunak*. K. Landaren edizioa. Zarautz: Susa.
- , 2016, *Mailu batekin: Biola batekin*. J. Kortazarren eta P. Kortazarren edizioa. Bilbo: Bilboko Udala.
- Kortazar, J., 1983, «Acto para la Nochebuena. Pedro Ignacio de Barrutia (1682-1759), Análisis literario», in Elkar Lanean: *Pedro Ignacio de Barrutia. Acto para la Nochebuena*. Gasteiz: Diputación Foral de Álava, 167-206.
- Zelaieta, A., 2000, *Gabriel Aresti. Biografía*. Zarautz: Susa.

Jon Kortazar

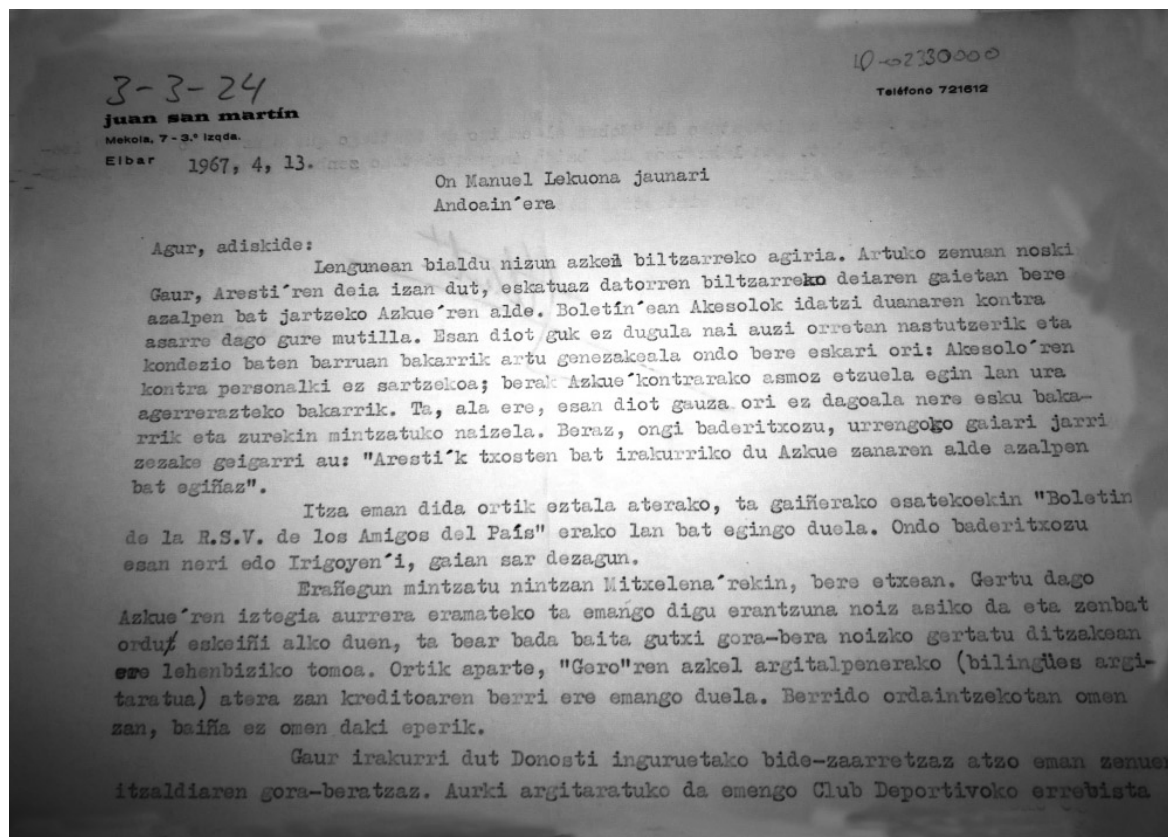
Hizkuntzaren eta Literaturaren Didaktika Saila, Hezkuntza Fakultatea

Sarriena auzoa, z/g - 48940 Leioa (Bizkaia)

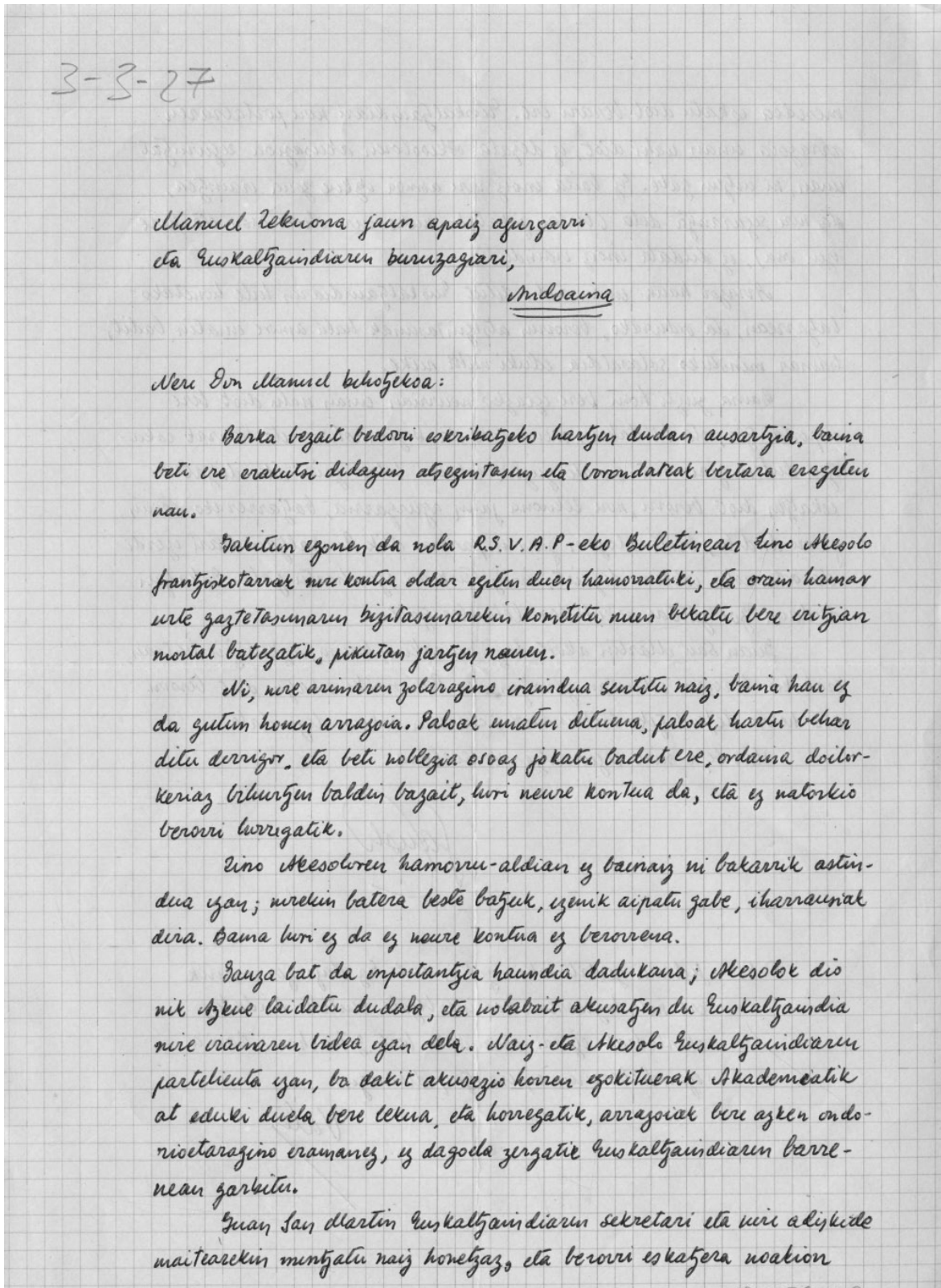
94 601 46 27

*jon.kortazar@ehu.eus

1. eranskina. Juan San Martinek Manuel Lekuonari idatzitako gutuna (1967-4-13)

2. eranskina. Gabriel Arestik Manuel Lekuonari idatzitako gutuna (1967ko apirilaren erdialdekoa?)

mercedea eskatu diot berari ere. Euskaltzaindiari nire portatzeraren arrazoiak eman nahi diot, ez degala Heusoloren akusazioa zuzunbat eman, ni utziun gabe. Ez baita inoiz nire amorre izkue zena iraingea, eta nire segurantzia dela (bertan jokatuko nuke nire ohore osoa eta nire izen ona), ez dudala inoiz iraindu.

Arazoi hauk eman nahi ditut Euskaltzaindiaren hile honetako batzarrean, eta ordurako, berorun atzeginetan hala amore unatun badit, hamar minutuko solasaldia eduki nahi nuke.

Baina guzti honi bere egiazko neurria eman nahi diot bere inportantzia, eta hildakoen memoria eta bizien ohore eta honorat eskatzen duten zerimoni-suerte guztia eskeini behar zaio. Alendatzen eskatzen diot berori, nire lekua jany azurgarria, batzarretako deia jany dadila, beste edozein gaurin parera. Nik Euskaltzaindiari ez diot eta ordu asko eskeini dizkiot, inoiz truxean eger hartu gabe. Eskatzen dudana zor zaidan eskulidea dela derizgait.

Juan San Martin akort dago neurekin, baina, azken fin batean, erabakia berorun eskutan geratzen da. Personalki eskatzen diot berori nire honra defenditzeko tribunarik hobereena eskeiri dezaidala.

Har beza nire segurantzian leialena

P. S. Juliani gertatutakoa jakin dut. Ez dago zer esanik ere nire bizkarrean hartuta begala sentitzi dudala, okerlidiak ezin amandako beste zihor hau. Baina egun hobereenen esperantzian dirangu.

Vale

10-02360007

3. eranskina. Lino Akcsolok Manuel Lekuonari idatzitako gutuna (1967-4-26)

3-3-30

J. M.

Begoña-tik, 26-IV-67.

M. Lekuona, Euskaltzeinburuari

Agur.

Ene Jaun agurgarria: Azkue ta Barrutiari buruz nik egindako artikulu berriak iskanbillatxoren bati bidea eman diola-koan nago. Bear bada gogorregia izan naiz Aresti Jaunarekin. Baña zerbait esan bearra ere bazela uste det. Euskaltzeaindiari buruz, nere esanean nago: alegia, Arestiren lan zorioneko ura etzuela zegoen zegoenean argitaratu bear, oartxoren, ondolan ezarri gabe edo ta ark esandako gauza oker batzuk zuzendu gabe. Eta ortarako oraindik ordu da, Azkue Jaunaren izen onerako.

Nere lan ortan itz gogorregi batzuk erabili ditut: esaterako, "frenéticos ataques". "Duro ataque" edo esan banu, obe nuen. Berroalditxo batek arturik egin nuen lan ori, Auspoa-salleko Teatro Zaarra liburuari jarritako itzaurrea irakurri ondoren. Itzaurre ortan izan zuen Aresti jaunak bere oker batzu zuzentzeko aukera, Etzuen olakorik egin. Are okerrago: neri ere adarra jo nai izan zidan, bere esan eta iritzi batzuen kontra zerbait idatzia nintzelako.

Aspaldi, Teatro Zaarra agertu-berritan egindako lana izanik nerea, eta Boletín-ek argitaratzen etzuela ikusirik, sutatara aurtikia edo zutela uste nuen. Eta orra non agertu dan orain.

Biziegi eta gogor xamar mintzatu banaiz ere, nik esanaren mamia or dago, eta eta utsera botatzekoa nere iritzi. Nere artikulu ortan ez nituen itzez itz aldatu nai izan Arestik Azkue zanari buruz esandako ez-esateko guziak; baña nik ez det uste ezer asmatu detanik. Orregaitik, al danik laburren bada ere, emen aipatu nai det ark esandakoen mami guzia gai ~~ez~~ ontaz, Arestiri itzez itz jarraiki-rik.

Barrutiaren lanaren balioa: (Arestiren itzak) "Neretzako ezta euskeraz eskribidu gauza baliosoagorik.. .. Onegaitik da arritzekoa, komeria oneri euskeltzaleak emon deuten atentzinoe apurra".

Nondik dator atentzinoe apur au? "Len ez neban entendietan, zergaitik jazo leitekean gure artean aland gauzarik. Baña onen errua eztauko Ikuskizunak, ezpada euskaldunak daukagun aurre-iritzi batek" (Emen aurre-iritzi au zertan datzan Mitxelena jaunaren itzekin: "El prejuicio que sin cuidarse de los hechos, sólo se preocupa del qué dirán de los extraños, prejuicio que ha llevado más de una vez a desconocer no sólo el valor científico de los textos vascos antiguos, sino incluso sus mismos valores literarios".)

Barrutiaren lan onendako, aurre-iritzidun oyetan Azkue nagusi.

"Orixeri ta Urquijoari jaunari ezin esan gineio extranjeruen iritziagaitik arduratuten zireala, baña nik

san autorá ori (Barrutia) ezta uala ifiok konsideratu Azkue Jaunak baño. Eta danok dakigu gure presidentea zanak literatura-gaietan ez ebala gauza andirik entendieta. Azkuek lan andia egin eban euskerearen ganean; bere berbategia, bere morfologia, bere kantategia, libru erraldoiak diraz, baña literatura-kontuetan ezta gaur defentsorerik eukiko".

Ona orain nola agertzen dan Azkue zanaren aurre-iritzi ta ez-jakiña delako ori Barrutiaren lanari buruz:

"Ez eutsan meriturik andirik topadu, eta ganera gauza zantarra iruditu jakon, erderazko gauza asko eukalako".

Lerro gutxitxo aurrerago, ingude berean jorik, geyago esango du, ez takigu nondik aterata:

"Azkuek ez eban (Barrutiaren lanean) literaturazko meriturik ikusi, bakarrik gauza bat, erderatik artuta egoan gauzea, erderazko tituluá, erderaz esaten direan gauzak, eta erdera euskera arteko mordolloa".

"Gauza zar bat zalako publikadu eban eta arkaismo asko dauka-zalako batez bere berboan, aditzean".

Ez takigu, diot nik, nondik asmatu zituen gauza bitxi guzi oyek, baña Azkue tartean sartzen duela esan bear geroxeago zer bati gogorragorik diyonean:

"Orduetik (Azkuek 1897-an argitara eman zuen ezkeroz, alegia) ezteutsa ifiok kasurik egin. Ezta aitatuten, ezta erreprentaduten, ezta inprimietan, ezta leiduten, b-dirudi galerazota dagoala berenu bat balitz bezela, agaz kutsatuten direan eskuak pozoatuko leukezana".

Eta Azkue Barrutiaren iguintzalleen artean errudunena zan, noski, len esan diguna gogoan badegu: alegia, Azkue izan zala aren lana ikusi ta aztertu zuen bakarra, eta etziola meriturik arkitu, gauza zantartzat bota zuela. Azkue errudun Urquijo ta Orixe jaunen inorantziáz ere.

Arestiren esan oyei begiratu bat egin ondoren, irakur bedi nere artikulua eta ikus zer asmatu detan edo zer puztu ta anpatu detan.

Aitortzen det itz gogorregitxoak erabilli ditudala. Gogoan izan

izan bear nuen, bearbada, itzak ez dutela edozeñen agotan balio berdiña. Ez dute guziek itzen indarra berdin neurtzen. Baliteke Arestiren neurriak gureak ez izatea. Baña gure idazle ezagun ospetsu onen itzak, erderara itzulirik, erdal-akademikoren batek edo akademiko ezten batek, irakurri balitu, esaidazu zer itziti aterako zuen Azkue zanari buruz.

Eta erdalerrira joan gabe, esaidazu zer-nolako ondorenak ekarri zituzten gure artean bertan. Mitxelena jaunak eta aita Villasantek ere ez zuten, bade, Aresti jaunaren okerren bat ontzat eman, beren euskal literaturazko liburuetan?

Orregaitik, ene jaun agurgarria, asieran esanaz amaitzen det: zuk eta zure lagunak ene gogorkeriari gaitz-inziten badiozute ere, ez ezazute nik esan guzia utsera bota. Eta, arren, Azkueri egindako bidegabea garbitu ta zuzentzeko bideak ar itzazute.

Zure aginduko gelditzen naiz,

10-2290001